

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

ESF projekts 'Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana'

4.2.aktivitāte 'Normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze'
Eiropas Savienības normatīvo aktu un politikas dokumentu ekspertīze

2015.gada aprīļa ziņojums

Solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdēs. Eiropas Savienības dalībvalstu prakse

Rīga, 2015.gads

Šis ziņojums ir veidots ar Eiropas Savienības Eiropas Sociālā fonda finansiālu atbalstu. Par ziņojuma saturu atbild Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība.

Saturs

1. Ievads.....	3
2. Solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdēs būtība un nozīme.....	2
3. Solidārā atbildība Latvijas tiesību aktos un praksē	8
3.1.Solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē tiesību aktos	8
3.2.Solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē praksē	11
4.Direktīvas 2014/67/ES 12.pants	12
5.Eiropas Savienības dalībvalstu pieredze solidārās atbildības noteikšanā	14
6. Eiropas Savienības tiesu prakse saistībā ar solidārās atbildības noteikšanu	22
7. Secinājumi.....	24

1. Ievads

Latvijas Brīvo arodbiedrības savienības (LBAS) 2015.gada marta ziņojumā „Direktīva 2014/67/ES (Īstenošanas direktīva) un ieteikumi arodbiedrībām tās ieviešanai” LBAS un tās dalīborganizācijām tika sniegti ieteikumi Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/67/ES *par to, kā izpildīt Direktīvu 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā* (Īstenošanas direktīva) (Direktīva 2014/67/ES)¹ normu ieviešanai Latvijā. Ņemot vērā, ka Direktīvas 2014/67/ES 12.pants, kas paredz solidārās atbildības noteikšanu apakšuzņēmēju ķēdēs, pēc dalībvalstu arodbiedrību atziņām veido vislielāko izaicinājumu Direktīvas 2014/67/ES normu ieviešanā un to, ka solidārās atbildības noteikšana apakšuzņēmēju ķēdēs ir plašs temats, ieteikumiem 12.panta ieviešanai tiks veltīts šis atsevišķs ziņojums.

Ziņojums skaidro solidārās atbildības būtību un nozīmi darbinieku tiesību aizsardzībai apakšuzņēmēju ķēdēs, ietver Direktīvas 2014/67/ES 12.panta tiesiskā regulējuma būtiskās sastāvdaļas, ietver apkopojumu par esošo Eiropas Savienības atsevišķu dalībvalstu solidārās atbildības tiesisko regulējumu un praksi, Latvijas līdzšinējo praksi saistībā ar solidāro atbildību, kā arī secinājumus par solidārās atbildības ieviešanu Latvijā.

2. Solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdēs būtība un nozīme

Kā ziņo Eiropas Komisijas un Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonds (EUROFOUND) pēdējos 25 gados Eiropā, jo īpaši būvniecības nozarē,² ir izplatījusies prakse pakalpojumu sniegšanas procesā piesaistīt vairākus apakšuzņēmējus un veidot pakārtotas apakšuzņēmēju ķēdes. Būvniecības nozarē to veicina specifiskas

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/67/ES (2014. gada 15. maijs) par to, kā izpildīt Direktīvu 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā, un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1024/2012 par administratīvo sadarbību, izmantojot Iekšējā tirgus informācijas sistēmu (“IMI regula”).

Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0067&rid=1>.

² Visplašāk apakšuzņēmēju ķēdes darbinieku norīkošanas kontekstā ir izmantotas būvniecības nozarē, turklāt Direktīvas 2014/67/ES 12.pants solidārās atbildības ieviešanu paredz būvniecības nozarē, līdz ar to šī ziņojuma ietvaros būvniecības nozares specifika un dalībnieki tiks izmantota piemēru ilustrēšanai un skaidrojumiem.

darbu organizācijas, piemēram, „jumta organizācijas,” kas veic vadības un organizatoriskus darbus, piesaistot reālu būvniecības darbu veikšanai apakšuzņēmējus, vai uzņēmumi, kuri tikai pārdod būvniecības darbus, piesaistot apakšuzņēmējus visu būvniecības darbu veikšanai. Papildus būvniecības nozares struktūru raksturo lielo uzņēmumu ievērojama daļa un liels mazo un mikrouzņēmumu, kuri piesaista pašnodarbinātas personas, skaits. Pašnodarbinātas personas veido līdz pat 25 % no darbaspēka būvniecības nozarē.³ Visi šie faktori veicina to, ka darbaspēks tiek piesaistīts ar ārpakalpojumu palīdzību un apakšuzņēmēju ķēdes paliek arvien garākas.

Garajās apakšuzņēmēju ķēdēs ir grūti izsekot darba tiesību un darba aizsardzības prasību izpildei. Zemākie apakšuzņēmēji bieži vien cenšas vai ir spiesti izpildīt darbus ar zemākām darbaspēka izmaksām (darbinieku atlīdzības un sociālo garantiju samazinājumiem). Kā norāda pati Eiropas Komisija, daudzos gadījumos darba ņēmēji ir izmantoti un atstāti bez darba algas vai tās daļas, kas tiem pienākas. Vienlaikus bieži vien norīkotie darba ņēmēji nevar iesniegt sūdzības par neizmaksātas darba atlīdzības piedziņu pret darba devēju, jo uzņēmums ir pazudis (pastkastīšu uzņēmumi) vai atzīts par maksātnespējīgu.⁴ To visu pastiprina arvien lielāka pārrobežu apakšuzņēmēju ķēžu izplatīšanās, kad ģenerāluzņēmējs ir vienā valstī, savukārt darbus izpilda no otras valsts piesaistīts uzņēmums un to darbinieki. Tiesību īstenošana un parādu piedzišana no uzņēmumiem, kuri ir reģistrēti un darbojas ārvalstīs, bieži vien ir apgrūtināta. Savukārt ģenerāluzņēmējs, aizbildinoties ar to, ka nevar kontrolēt apakšuzņēmēju pienākumu izpildi pret to darbiniekiem, neuzņemas atbildību. Rezultātā darbinieki bieži vien nesaņem atlīdzību par savu darbu, kā arī nevar īstenot savas tiesības.

Eiropas Komisija 2007.gada 13.jūnija paziņojumā "Darba ņēmēju norīkošana darbā pakalpojumu sniegšanas ietvaros: ieguvumu un iespēju palielināšana, vienlaicīgi nodrošinot darba ņēmēju aizsardzību" kā vienu no minēto problēmu risinājumiem

³ Houwerzijl M, Peters S, Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND, 2008. Pieejams:

http://www.eurofound.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2008/94/en/1/EF0894EN.pdf. p.4.

Jorens Y, Peters S, Houwerzijl M., Final Study. Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union Project DG EMPL/B2 - VC/2011/0015. 2012.

Pieejams: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7921&langId=en. p.5.

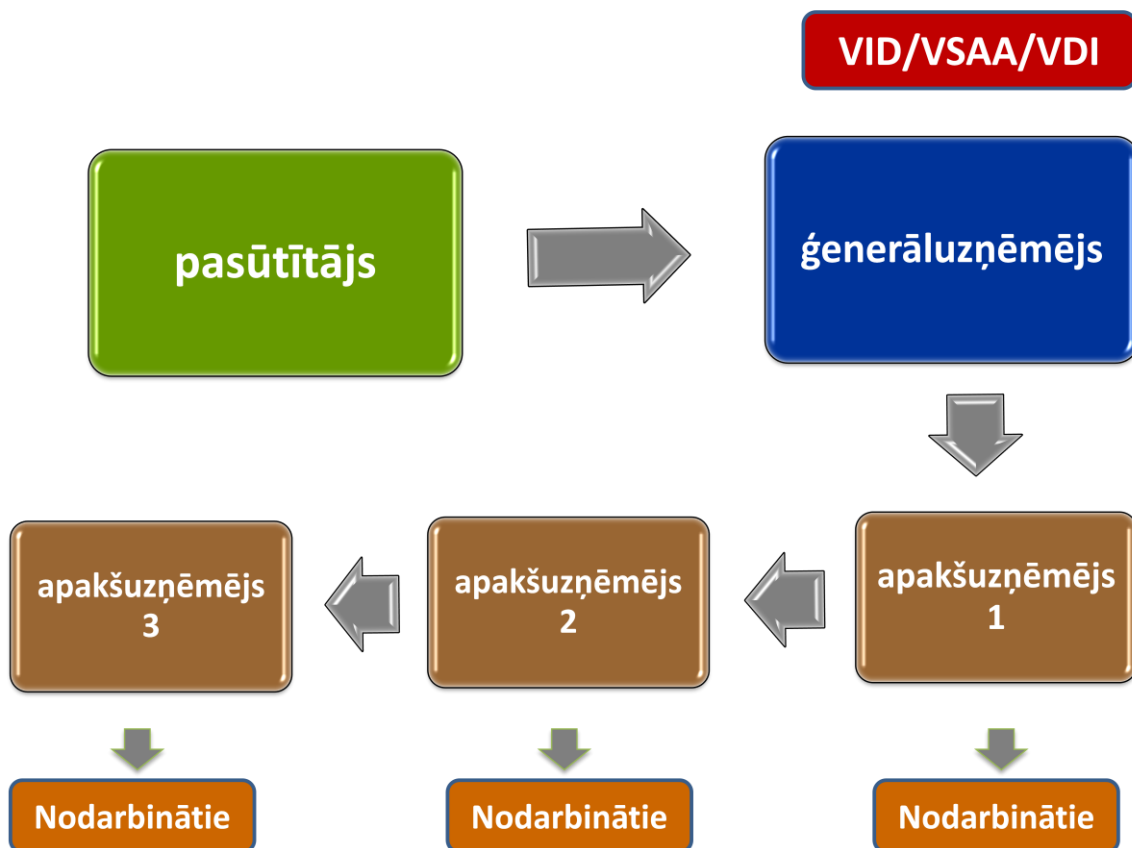
⁴ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par direktīvas 96/71/EK par darbinieku norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā piemērošanu (Direktīvas priekšlikums) Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0131:FIN:LV:PDF>. 18.lpp.

ierosināja solidārās un atsevišķās atbildības mehānisma (*joint and several liability*) ieviešanu.⁵

Solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdē **mērķis** ir risināt situācijas, kad darbinieki vai citi kreditori (piemēram, valsts institūcijas) nevar saņemt viņiem pienākušos parādu no konkrēta uzņēmuma, ļaujot darbiniekiem (citiem kreditoriem) vērsties pie finansiāli stiprākās puses, ja viņa tiešais parādnieks (darba devējs) nevar vai negrib izpildīt prasības.

Apakšuzņēmēju ķēdes dalībniekus var attēlot šādā shēmā.

Shēma Nr.1 Apakšuzņēmēju ķēde

⁵ Eiropas Komisijas 2007.gada 13.jūnija paziņojums "Darba ņēmēju norīkošana darbā pakalpojumu sniegšanas ietvaros: ieguvumu un iespēju palielināšana, vienlaicīgi nodrošinot darba ņēmēju aizsardzību" (COM(2007)0304).

Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0304:FIN:en:PDF:p.12>.

Šī ziņojuma ietvaros solidārās un atsevišķās atbildības mehānisms tiks apzīmēts ar terminu „solidārā atbildība.”

Apakšuzņēmēju ķēde ietver šādus dalībniekus:

- **pasūtītāju**, kas pasūta darbu izpildi (piemēram, uzņēmums (būvniecības objekta īpašnieks), pašvaldība, valsts institūcija);
- **ģenerāluzņēmēju**, lielu būvniecības uzņēmumu (kas var būt iepriekšminētais „jumta uzņēmums,” kas veic vadības un organizatoriskus darbus, piesaistot būvniecības darbu veikšanai apakšuzņēmējus vai, piemēram, būvniecības darbu pārdevējs), kuram pasūtītājs pasūta darbu izpildi;
- **apakšuzņēmējus**, uzņēmumus, ar kuriem ģenerāluzņēmējs slēdz pakalpojumu līgumus par darbu izpildi;
- **nodarbinātos**, kuri ir nodarbināti apakšuzņēmumos uz dažādu līgumu pamata (darba līgumi, pakalpojuma līgumi);
- **valsts institūcijas**, kuras veic uzraudzību par darba aizsardzības, nodokļu vai sociālo iemaksu veikšanu un kuras, kaut arī tieši neietilpst apakšuzņēmēju ķēdē, var būt kreditori parādu piedziņas procesā saistībā ar to, ka apakšuzņēmējs nav izpildījis tiesību aktos noteiktos pienākumus (piemēram, nav veicis valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas vai nav nodrošinājis darba aizsardzības prasību ievērošanu).⁶

Solidārās atbildības koncepts paredz, ka kreditors (valsts institūcija vai apakšuzņēmēja nodarbinātie) var pieprasīt parāda samaksu no visiem vai jebkura no ķēdes dalībniekiem (kuru uzskata par finansiāli spējīgu samaksāt parādu, proti, no augšā stāvošā apakšuzņēmēja, ģenerāluzņēmēja) vai pat pasūtītāja.

Savukārt, ja viens parādnieks, pret kuru vēršas kreditors, izpilda visu saistību, tas atbrīvo otru parādnieku no viņa saistības. Taču parādniekam, kas izpildīja saistību, ir tiesības vērsties regresa kārtībā pret „vainīgo” parādnieku, kura saistību tas izpildīja.⁷

Tas nozīmē, piemēram, ka, ja apakšuzņēmējs Nr. 3 nav samaksājis saviem nodarbinātajiem atlīdzību un nav veicis sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas,

⁶ Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND. p.7, 8.

⁷ Turpat.p.9.

apakšuzņēmēja Nr. 3 nodarbinātie un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (VSAA) var pa tiešo vērsties tiesā par nesamaksātās atlīdzības piedziņu pret ģenerāluzņēmēju. Savukārt ģenerāluzņēmējam ir iespēja vēlāk vērsties ar regresa prasību pret „vainīgo” apakšuzņēmēju Nr. 3. Tas veicina nodarbināto iespējas īstenot savas tiesības un realitātē saņemt nesamaksāto atlīdzību.

Shēma Nr.2 *Solidārā atbildība*

3. Solidārā atbildība Latvijas tiesību aktos un praksē

3.1. Solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē tiesību aktos

Latvijas tiesību akti paredz iespējas noteikt solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē. Atbilstoši *Civillikuma*⁸ 1670.pantam par nedalītu jeb solidāru prasījums vai saistība atzīstami tad, kad no vairākiem kreditoriem katrs var prasīt visu priekšmetu, vai kad no vairākiem parādniekiem katram ir pienākums visu izpildīt, pie kam tomēr priekšmetu var prasīt un tas jāizpilda tikai vienu reizi. Tādā gadījumā pirmos sauc par kopkreditoriem, bet otros par kopparādniekiem. *Civillikuma* 1682.pants nosaka, ka katru kopparādnieku jeb solidāri saistīto var piespiest izpildīt visu saistību, un viņa izpildījums atsvabina pārējos no viņu saistības. Visbeidzot atbilstoši 1686.pantam kopparādnieks, kas apmierinājis kreditoru, var prasīt no pārējiem atbilstošu atlīdzību, ja tam nav sevišķu šķēršļu.

Attiecīgi *Civillikums* paredz Shēmā Nr.2 minētos solidārās atbildības elementus:

- kreditors var pieprasīt parāda samaksu no visiem vai jebkura no saistības dalībniekiem;
- ja viens parādnieks izpilda visu saistību, tas atbrīvo otru parādnieku no viņa saistības;
- parādniekam, kas izpildīja saistību, ir tiesības iesniegt regresa prasību.

Civillikuma 1672.pants nosaka solidārās atbildības avotus, paredzot, ka solidāras saistības nodibina ar līgumu, testamentu vai likumu. Savukārt atbilstoši *Civillikuma* 1673.pantam līgums nodibina solidāru saistību tikai tad, kad līdzēji vai to tieši noteikuši.

Citi tiesību akti, kas paredz solidāro atbildību, ir *Darba likums*⁹ un *Publisko iepirkumu likums*.¹⁰

⁸ Civillikums. Pieņemts: 28.01.1937.Stājas spēkā: 01.09.1992. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418>.

⁹ Darba likums. Pieņemts: 20.06.2001.Stājas spēkā: 01.06.2002. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=26019>.

¹⁰ Publisko iepirkumu likums. Pieņemts: 06.04.2006.Stājas spēkā: 01.05.2006. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=133536>.

Saskaņā ar *Darba likuma* 37.panta vienpadsmito daļu pie administratīvās atbildības par tādas personas nodarbināšanu, kura nav tiesīga uzturēties Latvijā, ir saucama arī persona, kura darba devējam kā apakšuzņēmējam ir tieši nodevusi pilnīgu vai daļēju līgumsaistību izpildi, kā arī persona, kura ir sākotnējo līgumsaistību izpildītājs, un jebkurš cits iesaistītais apakšuzņēmējs, ja viņi par šādu prettiesisku nodarbināšanu zināja, izņemot gadījumu, kad viņi veikuši nepieciešamos pasākumus, lai novērstu šādu prettiesisku nodarbināšanu.

Savukārt *Darba likuma* 75.¹panta otrā un trešā daļa paredz, ka, ja personu, kura nav tiesīga uzturēties Latvijā, ir nodarbinājis darba devējs, kuram kā apakšuzņēmējam ir nodota pilnīga vai daļēja līgumsaistību izpilde, tad par šā panta pirmajā daļā minētās neizmaksātās darba samaksas izmaksu solidāri atbild darba devējs un persona, kura darba devējam ir tieši nodevusi pilnīgu vai daļēju līgumsaistību izpildi. Ja darba devējs, kuram kā apakšuzņēmējam ir nodota pilnīga vai daļēja līgumsaistību izpilde, ir nodarbinājis personu, kura nav tiesīga uzturēties Latvijā, tad par šā panta pirmajā daļā minētās neizmaksātās darba samaksas izmaksu solidāri ar darba devēju atbild persona, kura ir sākotnējo līgumsaistību izpildītājs, un jebkurš cits iesaistītais apakšuzņēmējs, ja viņi par šādu prettiesisku nodarbināšanu zināja.

Taču, ja persona, kura darba devējam kā apakšuzņēmējam ir tieši nodevusi pilnīgu vai daļēju līgumsaistību izpildi, kā arī persona, kura ir sākotnējo līgumsaistību izpildītājs, un jebkurš cits iesaistītais apakšuzņēmējs ir veikuši nepieciešamos pasākumus, lai novērstu tādu personu nodarbināšanu, kuras nav tiesīgas uzturēties Latvijā, tie nav solidāri atbildīgi par minētās neizmaksātās darba samaksas izmaksu.

Šāds nosacījums *Darba likumā* ir ieviests, pārņemot Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 18.jūnija direktīvas 2009/52/EK, ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi normas.¹¹

¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 18.jūnija direktīvas 2009/52/EK, ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi.

Pieejama: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0052&from=LV>.

Attiecīgi *Darba likumā* solidārā atbildība ir ieviesta tikai saistībā ar personu, kuras nav tiesīgas uzturēties Latvijas Republikā, nodarbināšanu. Tā paredz solidāro atbildību par neizmaksāto atlīdzību par paveikto darbu, kā arī par administratīvo sodu (administratīvā atbildība) izpildi. *Darba likums* paredz iespējas novērst solidārās atbildības iestāšanos, ja vien ģenerāluzņēmējs vai cits iesaistītais apakšuzņēmējs ir veikuši nepieciešamos pasākumus, lai novērstu tādu personu nodarbināšanu, kuras nav tiesīgas uzturēties Latvijas Republikā.

Savukārt *Publisko iepirkumu likuma* 20.panta, kas regulē apakšuzņēmēju līgumu noslēgšanu, ceturtnā daļa paredz, ka, ja būvdarbu līguma gadījumā iepirkuma procedūrā izraudzītais pretendents ir paredzējis apakšuzņēmējam izpildei nodot iepirkuma līguma daļu, kuras vērtība ir vismaz 50 procenti no kopējās iepirkuma līguma vērtības, un slēdzamā iepirkuma līguma līgumcena ir 4 269 000 euro vai lielāka, iepirkuma procedūrā izraudzītais pretendents un attiecīgais apakšuzņēmējs iepirkuma līgumu vai vispārīgo vienošanos slēdz kā piegādātāju apvienība, nosakot katra dalībnieka atbildību.

Papildus *Publisko iepirkumu likuma* 20.pants pirmā un otrā daļa caurspīdīguma nodrošināšanai apakšuzņēmēju ķēdēs (ar mērķi pārliecināties, ka piegādātājs spēs izpildīt iepirkuma līgumu) paredz pasūtītāja tiesības pieprasīt, lai pretendents savā piedāvājumā norāda tās līguma daļas, kuras nodos izpildei apakšuzņēmējiem, kā arī visus paredzamos apakšuzņēmējus. Savukārt publiska būvdarbu un pakalpojumu līguma gadījumā pasūtītājs pieprasa, lai pretendents savā piedāvājumā norāda visus tos apakšuzņēmējus, kuru veicamo būvdarbu vai sniedzamo pakalpojumu vērtība ir 20 procenti no kopējās iepirkuma līguma vērtības vai lielāka, un katram šādam apakšuzņēmējam izpildei nododamo būvdarbu vai pakalpojumu līguma daļu.

No *Civillikuma* izriet, ka šobrīd apakšuzņēmēju ķēdē var noteikt solidāro atbildību. To var nodibināt ar vienošos, piemēram, starp ģenerāluzņēmēju un apakšuzņēmējiem, kā arī tā var būt noteikta tiesību aktos. *Darba likums* paredz solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē gadījumā, ja apakšuzņēmējs nodarbināja personu, kurai nav tiesību uzturēties Latvijas Republikā, attiecībā uz administratīvo atbildību vai neizmaksātās darba samaksas izmaksu. Tas paredz arī iespējas novērst solidārās atbildības iestāšanos, ja vien ģenerāluzņēmējs vai cits iesaistītais apakšuzņēmējs ir

veikuši nepieciešamos pasākumus, lai novērstu tādu personu nodarbināšanu, kurām nav tiesību uzturēties Latvijas Republikā.

Publisko iepirkumu likums esošajā redakcijā paredz pasākumus caurspīdīguma nodrošināšanai apakšuzņēmēju ķēdē, kā arī iespēju vienoties par solidāro atbildību – noteikt katra dalībnieka atbildību, ja ģenerāluzņēmējs ir paredzējis apakšuzņēmējam izpildei nodot iepirkuma līguma daļu, kuras vērtība ir vismaz 50 procenti no kopējās iepirkuma līguma vērtības, un slēdzamā iepirkuma līguma līgumcena ir 4 269 000 euro vai lielāka. Taču likums neparedz solidārās atbildības iestāšanos.

Tas varētu mainīties tuvākajā nākotnē, jo Latvijai līdz 2016.gada 18.aprīlim ir jāievieš Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/24/ES par *publisko iepirkumu*¹² (Direktīva 2014/24/ES) normas, tostarp, tās 71.pants, kas paredz atbildības nosacījumus apakšuzņēmēju ķēdēs. Direktīvas 2014/24/ES 71.pants ietver dalībvalsts iespējas tiesību aktos paredzēt stingrākus atbildības noteikumus iekļaut papildu noteikumus attiecībā uz tiešajiem maksājumiem apakšuzņēmējiem.

Var secināt, ka tiesību akti Latvijā paredz iespējas vienoties par solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē, taču likumiskā solidārā atbildība ir paredzēta tikai personas, kurai nav tiesību uzturēties Latvijas Republikā, nodarbināšanas gadījumā.

3.2. Solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē praksē

Praksē, kā liecina sociālie partneri būvniecības nozarē, vienošanās par solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdēs netiek slēgtas. Mikro, mazie un vidējie uzņēmēji būvniecības nozarē norāda uz problēmsituāciju, kad ģenerāluzņēmējs dažādu iemeslu dēļ ilgstoši aizkavē pakalpojumu sniegšanas atlīdzības samaksu apakšuzņēmējiem. Tas veicina ķēdes reakciju, kad apakšuzņēmējs nevar samaksāt par pakalpojumu sniegšanu sev pakārtotiem apakšuzņēmējiem. Rezultātā nodarbinātie nesaņem viņiem pienākušos atlīdzību, jo mazo uzņēmumu apgrozījums

¹² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/24/ES (2014.gada 26.februāris) *par publisko iepirkumu un ar ko atceļ Direktīvu 2004/18/EK.*

Pieejama: <http://old.eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2014:094:SOM:LV:HTML>.

būvniecības nozarē burtiski ir atkarīgs no dalības publisko iepirkumu līgumos ar ģenerālu uzņēmējiem un viena vai divu maksājumu neveikšana var nostādīt uzņēmumu finansiālajās grūtībās.

Teorētiski apakšuzņēmēji, slēdzot pakalpojumu sniegšanas līgumus ar ģenerālu uzņēmējiem, var pieprasīt maksājumu garantijas vai dalītus maksājumus. Taču, kā norāda mikro, mazie un vidējie uzņēmēji būvniecības nozarē, pakalpojumu slēgšanas līgumu nosacījumus „diktē” ģenerālu uzņēmēji un tie izvairās no solidārās atbildības noteikšanas.

Ja nodarbinātie pa tiešo varētu vērsties pret ģenerālu uzņēmēju par nesamaksātas atlīdzības samaksu, to tiesību īstenošana tiktu ievērojami atvieglota.¹³

Viena no iespējam solidāras atbildības paredzēšanai tiesību aktos ir Direktīvas 2014/67/ES normu, kas paredz solidārās atbildības noteikšanu apakšuzņēmēju ķēdēs, ieviešana. Nākamās sadaļa skaidro Direktīvas 2014/67/ES 12.panta, kas paredz solidāro atbildību, saturu.

4. Direktīvas 2014/67/ES 12.pants

Direktīvas 2014/67/ES Preambulas 36. un 37.punkts paredz, ka norīkoto darba ņēmēju tiesību efektīva aizsardzība ir īpaši svarīga apakšuzņēmēju ķēdēs, un tas būtu jānodrošina, veicot atbilstīgus pasākumus saskaņā ar valsts tiesību aktiem un praksi un ievērojot Eiropas Savienības tiesību aktus. Šādos pasākumos var ietilpt tāda mehānisma ieviešana, saskaņā ar kuru līdztekus darba devēja atbildībai vai tās vietā tiešais apakšuzņēmējs atbild par visu neizmaksāto neto atalgojumu atbilstīgi minimālajām likmēm, kas noteiktas darba samaksai. Vienlaikus dalībvalstīm, kas ir ieviesušas pasākumus, lai nodrošinātu, ka apakšuzņēmēju ķēdēs tiek ievēroti piemērojamie noteikumi, vajadzētu būt iespējai paredzēt, ka

¹³ Informācija iegūta reģionālajos semināros Latvijas Celtnieku arodbiedrības un Latvijas Būvnieku asociācijas projekta „Sociālais dialogs un cienīgs darbs Latvijas būvniecības nozarē” ietvaros. Projekta nr. 2012/104636.

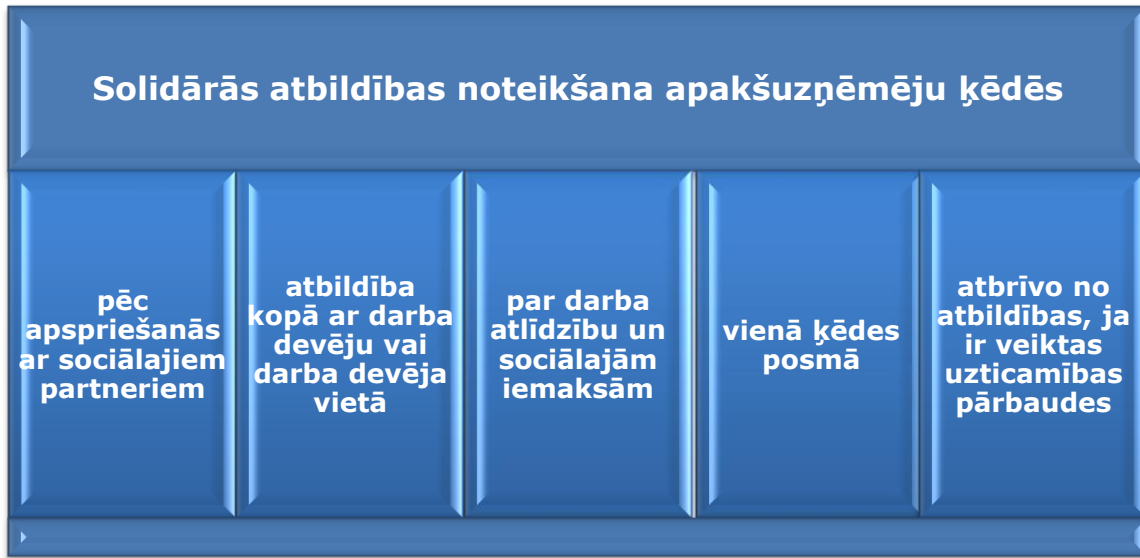
konkrētos gadījumos uzņēmējs nav atbildīgs vai tā atbildību var ierobežot, ja tas ir uzņēmies uzticamības pārbaudes pienākumus.

Atbilstoši Direktīvas 2014/67/ES 12.pantam, dalībvalstis, lai apkarotu krāpšanu un ļaunprātīgu izmantošanu, pēc apspriešanās ar sociālajiem partneriem var noteikt nediskriminējošus un samērīgus papildu pasākumus, lai nodrošinātu, ka apakšuzņēmēju ķēdēs norīkotais darba ņēmējs līdztekus darba devējam vai darba devēja vietā var saukt pie atbildības darbuzņēmēju, pie kura darba devējs ir tiešs apakšuzņēmējs, saistībā ar visu neizmaksāto neto darba samaksu atbilstīgi minimālajām likmēm, kas noteiktas darba samaksai un iemaksām sociālo partneru kopīgi pārvaldītos fondos vai struktūrās. Taču šāda atbildība attiecas tikai uz vienu apakšuzņēmēju posmu, proti, uz darba ņēmēja tiesībām, kuras iegūtas atbilstoši līgumattiecībām starp darbuzņēmēju un viņa apakšuzņēmēju.

Dalībvalstis, ieviešot šo Direktīvas 2014/67/ES normu, var gan noteikt stingrākas prasības un lielāku aizsardzību, nodrošinot nediskriminējošu attieksmi un samērību, gan arī noteikt, ka darbuzņēmējs, kas uzņēmies valsts tiesību aktos noteiktos uzticamības pārbaudes pienākumus, netiek saukts pie atbildības.

Jāuzsver, ka solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdēs ieviešanā nozīmīga loma ir sociālajiem partneriem. Direktīvas 2014/67/ES 12.pants paredz solidārās atbildības noteikšanu pēc obligātām konsultācijām ar sociālajiem partneriem. Tātad 12.panta ieviešanas procesā ir jāatceras shēmā Nr.3 norādītie satura elementi.

Shēma Nr.3 Direktīvas 2014/67/ES 12.panta būtiskās sastāvdaļas

Direktīvas 2014/67/ES 12.pants paredz atbildību tikai vienā ķēdes posmā, proti, starp uzņēmēju (kas arī var būt apakšuzņēmējs) un tā apakšuzņēmēju, kā arī paredz iespējas izvairīties no solidārās atbildības, ja ir veiktas uzticamības pārbaudes. Tas nozīmē, ka dalībvalstīm ir jāpiepilda ar saturu uzticamības pārbaudžu jēdziens atbilstoši saviem tiesību aktiem vai praksei. Papildus dalībvalstis var izmantot iespēju un paredzēt stingrākus nosacījumus, piemēram, nosakot solidāro atbildību ne tikai vienā posmā, bet visā apakšuzņēmēju ķēdē.

5. Eiropas Savienības dalībvalstu pieredze solidārās atbildības noteikšanā

Atbilstoši EUROFOUND un Eiropas Komisijas publicētajiem pētījumiem¹⁴ var secināt, ka solidārā atbildība ir ieviesta deviņās Eiropas Savienības valstīs: **Austrijā, Vācijā, Spānijā, Somijā, Francijā, Itālijā, Nīderlandē, Norvēģijā un Beļģijā.**¹⁵

¹⁴ Skat. atsauci nr. 3.

¹⁵ Eiropas Savienības dalībvalstīs pastāv dažāda veida tiesiskie regulējumi saistībā ar solidārās atbildības noteikšanu, tostarp, saistībā ar nelegālā darba apkarošanu vai darba aizsardzību, kuru nošaka visām dalībvalstīm saistošie Eiropas Savienības sekundārie tiesību akti, kā arī publisko iepirkumu jomā. Šī ziņojuma ietvaros ir izvēlētas deviņas dalībvalstis, kurās solidārās atbildības tiesiskais regulējums ir plašāks, aptver lielāku jautājumu loku vai nozares, kā arī noteikts tiesību aktos vai vispārīstos aktos kopīgumus.

Tabulās šīs nodaļas ietvaros var iepazīties ar solidārās atbildības tiesiskā regulējuma minētajās valstīs īsu apkopojumu. Tas ietver norādi attiecībā uz to, kur solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē ir noteikta – tiesību aktos (TA) vai koplīgumos (KL); vai solidārā atbildība attiecas uz vienu apakšuzņēmēju līmeni vai visā ķēdē; kā arī jautājumu loku attiecībā uz kuriem var iestāties solidārā atbildība – darba aizsardzības prasību neievērošana, neizmaksāta atlīdzība par darbu, neveiktas obligātās sociālās aizsardzības iemaksas valsts institūcijās vai sociālo partneru fondos.

Tabula Nr.1 Solidārās atbildības tiesiskais regulējums deviņās Eiropas Savienības dalībvalstīs

Valsts	Tiesiskā regulējuma avots	Pārklājums
Austrija	TA	Visas nozares
Beļģija	TA	Metāla, transporta, mašīnbūvniecības nozare, gaļas pārstrāde, uzkopšana, būvniecība, apdare un kokapstrāde, lauksaimniecība, dārzkopība, elektrība un uzraudzība ¹⁶
Francija	TA	Visas nozares
Somija	TA, KL	Visas nozares
Vācija	TA	Atlīdzība: būvniecības, pasta, uzkopšanas, drošības, atkritumu izvešanas, izglītības un citas nozares

¹⁶ Skat. Programme Law. Belgium. Pieejams: http://www.labourlawnetwork.eu/national_labour_law.

Nīderlande	TA, KL	Visas nozares
Norvēģija	TA	Visas nozares
Itālija	TA	Visas nozares
Spānija	TA, KL	Visas nozares

Solidārās atbildības sistēma minētajās valstīs tika ieviesta pārsvarā pagājušā gadsimta 60.- 90.gados. Norvēģija ieviesa solidāro atbildību pēdējā – 2010.gadā. Visās valstīs solidārā atbildība tika ieviesta ar mērķi novērst darbinieku tiesību pārkāpumus, tiesību aktu ļaunprātīgu apiešanu, neregistrēto un nelegālo darbu, kā arī negodīgu konkurenci.¹⁷ Solidārās atbildības mehānisms tika ieviests kā reakcija uz pieaugošu ārvalstu pakalpojumu piesaisti, pārobežu uzņēmējdarbības izplatīšanos un attiecīgi ārvalstu apakšuzņēmumu, pašnodarbināto personu un darbinieku piesaistīšanu. Solidārās atbildības ieviešana bija nepieciešama, lai nodrošinātu papildus garantijas darba atlīdzības samaksai, obligāto sociālās aizsardzības iemaksu veikšanai, kā arī darba drošības un veselības aizsardzības prasību ievērošanai gadījumos, ja apakšuzņēmējs rīkojas ļaunprātīgi vai pazūd.¹⁸ Interesanti, ka vairākās valstīs – Austrijā, Beļģijā, Somijā, un Spānijā, solidārās atbildības sistēmu izstrādāja tieši sociālie partneri.¹⁹

¹⁷ Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND. p.1, 11.

¹⁸ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.46.

¹⁹ Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND. p.10.

Solidārās atbildības līmeņi

Solidārā atbildība var izpausties kā **atbildība vienā apakšuzņēmēju ķēdes posmā** vienu darba attiecību ietvaros, proti, ja apakšuzņēmējs nav izpildījis pienākumus pret saviem nodarbinātajiem, nodarbinātie var vērsties pret šī apakšuzņēmēja pasūtītāju (kas var būt apakšuzņēmējs citam pasūtītājam) par visu sava darba devēja parāda piedzišanu.

Solidārā atbildība vienā ķēdes posmā ir ieviesta, piemēram, Austrijā, Beļģijā, Francijā un Somijā.

Solidārā atbildība visā ķēdē (pilna ķēdes atbildība) attiecas ne tikai uz attiecībām viena līguma ietvaros, bet uz visu apakšuzņēmēju ķēdi. Iepriekšminētajā gadījumā nodarbinātie var vērsties pret visiem vai jebkuru apakšuzņēmēju ķēdes dalībnieku par parāda piedzišanu. Pilna ķēdes atbildība pastāv, piemēram, Nīderlandē, Vācijā, Spānijā, Norvēģijā un Itālijā. Nīderlandē pilna ķēdes atbildība attiecas tikai uz nelegālo nodarbinātību, savukārt Vācijā - uz nelegālo nodarbinātību un minimāli noteiktās atlīdzības samaksu.²⁰

Solidārā atbildība var ietvert ne tikai ģenerālu uzņēmēju un apakšuzņēmējus, bet arī galveno pasūtītāju. Piemēram, Vācijā, pasūtītājs ir solidāri atbildīgs kopā ar ģenerālu uzņēmēju un tā apakšuzņēmējiem par nesamaksātajām nodokļu iemaksām.²¹

Tabula Nr.2 *Solidārās atbildības veidi deviņās Eiropas Savienības dalībvalstīs*

Valsts	Līmeņi
Austrija	1 līmenis

²⁰ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.39, 40.

²¹ Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND. p.15.

Beļģija	1 līmenis
Francija	1 līmenis
Somija	1 līmenis
Vācija	visā ķēdē-par atlīdzību, nelegālo nodarbinātību 1 līmenis - par soc. aizsardzības iemaksām
Nīderlande	visā ķēdē-par nelegālo nodarbinātību 1 līmenis - par atlīdzību, soc. aizsardzības iemaksām
Norvēģija	visā ķēdē
Itālija	visā ķēdē
Spānija	visā ķēdē

Solidārās atbildības tvērums

Solidārā atbildība var aptvert plašu jautājumu loku – atlīdzības samaksu, obligāto sociālas apdrošināšanas iemaksu veikšanu, ar atlīdzību saistīto nodokļu (ienākuma nodokļa) samaksu, darba drošības un veselības aizsardzības prasību ievērošanu, atbildību saistībā ar nelegālo nodarbinātību. Minētajās dalībvalstīs solidārās atbildības sistēmas krasi atšķiras, paredzot atšķirīgu jautājumu loku atkarībā no atbildības

veida – pilnas ķēdes atbildības vai atbildības vienā ķēdes posmā, kā arī specifisku regulējumu noteiktām nozarēm, piemēram, būvniecības nozarei.²²

Tabula Nr.3 Solidārās atbildības tvērums regulējums deviņās Eiropas Savienības dalībvalstīs²³

Valsts	Atbildība	Sociālās aizsardzības iemaksas	Nodoklis saistībā ar atbildības izmaksu	Iemaksas sociālajos fondos	Darba drošības un veselības aizsardzība
Austrija	x	x	x	x	
Beļģija	x	x	x	x	x
Francija	x	x			x
Somija	x		x		x
Vācija	x	x	x	x	x
Nīderlande	x	x	x	x	x
Norvēģija	x				x
Itālija	x	x	x	x	x

²² Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND. p.13.

²³ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.144, 145.

Spānija	x	x	x		x
----------------	---	---	---	--	---

Pilna ķēdes solidārā atbildība, kas aptver visus jautājumus visās nozarēs, atbilstoši Eiropas Komisijas pētījumam pastāv tikai Itālijā un Spānijā. Taču, kā atzīst, pētījuma autori, tā netiek plaši izmantota praksē, līdz ar to tās efektivitāte prasa papildus pierādījumus.²⁴

Iespējas ierobežot solidāro atbildību

Tabula Nr.4 Iespējas novērst solidāro atbildību deviņās Eiropas Savienības dalībvalstīs

Valsts	Iespējas novērst solidāro atbildību	Nosacījumi
Austrija		
Beļģija		
Francija		
Somija		
Vācija	x	Iepriekšējas atbilstības pārbaudes
Nīderlande	x	Sertificēta PDA
Norvēģija		
Itālija	x	Apdrošināšanas iemaksu veikšanas sertifikāts
Spānija	x	Ikmēneša apstiprinājums no valsts nodokļu institūcijas

²⁴ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.145.

Neskatoties uz to, ka iespējas novērst solidāro atbildību ir pretrunā ar pašas solidārās atbildības mērķi (sniegt garantijas darbinieku tiesību aizsardzībai gadījumos, kad apakšuzņēmējs rīkojas ļaunprātīgi vai ir pazudis), vairākas valstis ir ieviesušas iespējas mazināt vai novērst ģenerālu uzņēmēja vai augstāk stāvoša apakšuzņēmēja atbildību (atbildības vienā ķēdes posma gadījumā), ja tiek veikti noteikti preventīvie pasākumi, proti, ir veiktas iepriekšējās uzticamības pārbaudes (*due diligence*) vai saņemtas noteiktas licences vai sertifikāti, kuri apliecina uzņēmuma darbības atbilstību tiesību aktiem.²⁵

Iespējas novērst atbildību var ietvert, piemēram:

- pienākumu pirms līguma noslēgšanas veikt apakšuzņēmēja pārbaudi;
- pienākumu pārliecināties par apakšuzņēmēja ārvalstu darbinieku reģistrāciju;
- ikmēneša atlīdzības samaksas dokumentu uzrādīšanu;
- valsts nodokļu institūcijas apstiprinājumu par nodokļu nomaksu.

Somijā uzņēmējam ir pienākums pārliecināties par sava apakšuzņēmēja atbilstību pirms līguma slēgšanas, proti, savākt pierādījumus attiecībā uz koplīgumos paredzēto darba tiesību izpildi, obligāto sociālo apdrošināšanas iemaksu veikšanu un nodokļu samaksu.²⁶

Nīderlandē solidārā atbildība par atlīdzības samaksu var neiestāties, ja uzņēmējs slēdz līgumu ar sertificētu pagaidu darba aģentūru. Vācijā uzņēmējs var būt atbrīvots no solidārās atbildības saistībā ar atlīdzības samaksu un obligāto sociālās aizsardzības iemaksu veikšanu, ja tas var pierādīt, ka ir veicis pārbaudes attiecībā uz apakšuzņēmēja atbilstību un spējām samaksāt nepieciešamos maksājumus un sociālās iemaksas, piemēram, saņemot apstiprinājumu no valsts nodokļu institūcijas. Itālijā atbildība neiestājas, ja uzņēmējs ir noslēdzis līgumu ar apakšuzņēmēju, kuram ir izsniegts Apdrošināšanas iemaksu veikšanas sertifikāts, kuru būvniecības nozarē izsniedz sociālās apdrošināšanas institūcijas. Līdzīgi Spānijā uzņēmums var izvairīties no atbildības par sava apakšuzņēmēja obligāto sociālo apdrošināšanas iemaksu

²⁵ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.59, 60, 152; Liability in subcontracting processes in the European construction sector. EUROFOUND, p.19, 20.

²⁶ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.154

veikšanas pārkāpumu, ja tas var pierādīt, ka ik mēnesi ir pieprasījis apstiprinājumu no valsts nodokļu institūcijas par tiesību aktos paredzēto pienākumu izpildi.

6. Eiropas Savienības tiesu prakse saistībā ar solidārās atbildības noteikšanu

Saistībā ar solidārās atbildības sistēmas ieviešanu būtu nepieciešams pieminēt trīs Eiropas Savienības tiesas (EST) spriedumus: *Rheinhold & Mahla (C-327/92)*,²⁷ *Wolff & Müller GmbH & Co. KG pret José Filipe Pereira Félix (C-60/03)*²⁸ un *Eiropas Kopienu Komisija pret Beļģijas Karalisti (C-433/04)*.²⁹ Šajās lietās EST izvērtēja potenciālus riskus un ieguvumus no solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdē sistēmu iesviešanas Eiropas Savienības dalībvalstīs, kā arī to atbilstību aizliegumam ierobežot pakalpojumu sniegšanas brīvību.

Lietā *Rheinhold & Mahla (C-327/92)* Tiesa analizēja Nīderlandes tā brīža tiesisko regulējumu saistībā ar solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē attiecībā uz obligāto sociālo apdrošināšanas iemaksu veikšanu. EST secināja, ka valsts tiesību akti, kuru mērķis ir koordinēt dažādas sociālā nodrošinājuma jomas dalībvalstī ietilpst Padomes Regulas (EEK) Nr.1408/71 *par sociālā nodrošinājuma shēmu piemērošanu darba ņēmējiem un to ģimenēm, kas pārvietojas Kopienas teritorijā*³⁰ (Regulas Nr.1408/71) piemērošanas jomā. Taču valsts noteikumi, kas paredz ģenerāluzņēmēja solidāro atbildību par apakšuzņēmēja nesamaksātajām sociālās aizsardzības iemaksām par tā darbiniekiem, neatkarīgi no ģenerāluzņēmēja vainas, neietilpst Regulas (EEK) Nr.1408/71 piemērošanas jomā. Kā nosprieda EST, solidārā atbildība par obligāto sociālās aizsardzības iemaksu veikšanu var iestāties tikai tad, ja var pierādīt, ka ģenerāluzņēmējs bija patiesais pie apakšuzņēmēja nodarbināto darba devējs.³¹

²⁷ Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 18 May 1995. - *Rheinhold & Mahla NV v Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Metaalnijverheid*. C-327/92.

²⁸ EST 2004. gada 12. Oktobra spriedums lietā C-60/03 *Wolff & Müller GmbH & Co. KG pret José Filipe Pereira Félix*.

²⁹ EST 2006. gada 9. novembra spriedums lietā C-433/04 *Eiropas Kopienu Komisija pret Beļģijas Karalisti*.

³⁰ Padomes 1971. gada 14. jūnija Regula (EEK) Nr. 1408/71 par sociālā nodrošinājuma shēmu piemērošanu darba ņēmējiem un to ģimenēm, kas pārvietojas Kopienas teritorijā. Pieejama: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/apdrosinanas_tiesibu_akti/regula1408.pdf.

³¹ Lieta C-327/92 *Rheinhold & Mahla* [31], [34]. Citēts: Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.43.

Lietā *Wolff & Müller GmbH & Co. KG pret José Filipe Pereira Félix* (C-60/03) EST analizēja Vācijas solidārās atbildības tiesisko regulējumu, kas paredz, ka uzņēmums, kas citam uzņēmumam uztic veikt būvniecības darbus, ir atbildīgs par šī uzņēmuma, tā apakšuzņēmuma vai kreditora saistībām maksāt minimālo algu darba ņēmējam vai veikt iemaksas kolektīvā līguma pušu kopējā organizācijā, kā arī šāda regulējuma atbilstību darbinieku norīkošanas tiesiskajam regulējumam un pakalpojumu sniegšanas brīvībai. EST nosprieda, ka šāds regulējums nav pretrunā Direktīvas 96/71/EEK normām un var būt attaisnojams pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojums, ja vien tiesiskā regulējuma mērķis ir aizsargāt darbinieku tiesības.

Faktiski, kā atzina Tiesa, ģenerāluzņēmēja atbildība par apakšuzņēmēju pienākumu nodrošināt minimālo algu saviem darbiniekiem, nodrošina darba ņēmēju aizsardzību. Savukārt vispārēja darba ņēmēju tiesību aizsardzība varbūt objektīvas intereses, kuras var būt par pamatu pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežošanai.³²

Vācijas tiesa uzskatīja, ka ģenerāluzņēmēja solidārā atbildība ietver stingru kontroli pār apakšuzņēmēju (tostarp, ārvalstu apakšuzņēmēju) darbību un ar to saistītu pierādīšanas pienākumu (iepriekšējas atbilstības pārbaudes), kas var radīt papildu administratīvas izmaksas ne tikai ģenerāluzņēmējam, bet arī apakšuzņēmumiem. Šādi izdevumi ārvalstu būvniecības uzņēmumiem Vācijā var radīt šķēršļus sniegt būvniecības pakalpojumus, padarot minētos pakalpojumus mazāk pievilcīgus. Taču EST norādīja, ka, lai pasākums būtu attaisnojams, tam jānodrošina tā mērķa realizēšana un ar to nedrīkst pārsniegt nepieciešamības robežas tā sasniegšanai. Valsts tiesai ir jāpārbauda, vai prasības veikt iepriekšējās pārbaudes ir noteiktas saistībā ar nosprausto mērķi, proti, nodrošināt attiecīgā darba ņēmēja aizsardzību.³³

Būtībā EST nosprieda, ka pienākums veikt iepriekšējas atbilstības pārbaudes, kas var ietvert papildus izdevumus un administratīvo slogu uzņēmējiem, nepadara to par neproporcionālu, ja vien tas acīmredzami veicina darba ņēmēju tiesību aizsardzību.³⁴

³² Lieta C-60/03 *Wolff & Müller GmbH & Co. KG pret José Filipe Pereira Félix* [35]-[37], [40].

³³ Lieta C-60/03 *Wolff & Müller GmbH & Co. KG pret José Filipe Pereira Félix* [14], [43], [44].

³⁴ Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.42.

Savukārt lietā *Eiropas Komisija pret Beļģijas Karalisti (C-433/04)* EST atzina Beļģijas tiesisko regulējumu, kas paredz solidāro atbildību attiecībā uz obligāto sociālās aizsardzības iemaksu veikšanu, par neatbilstošu *Eiropas Kopienas dibināšanas līguma* 49.pantam, kas aizliedza pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumus to dalībvalstu pilsoņiem, kas veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī, bet sniedz pakalpojumus citas dalībvalsts personai. EST atzina, ka vajadzība apkarot krāpšanu nodokļu jomā nav pietiekama (kā tiesiskā regulējuma mērķis), lai pamatotu ieturēšanas pienākuma un solidārās atbildības piemērošanu vispārējā un preventīvā veidā visiem pakalpojumu sniedzējiem, kas nav reģistrēti un neatrodas Beļģijā, jo daļai no tiem principā iepriekš minētie nodokļi, atskaitījumi un nodevas nav jāmaksā.³⁵

Līdz ar to EST galvenās atziņas saistībā ar solidārās atbildības ieviešanu apakšuzņēmēju ķēdē var atspoguļot šādi:

- solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē veido papildu darbinieku tiesību aizsardzību;
- pienākums uzņemties uzticamības pārbaudes pati par sevi nav nesamērīga prasība darba devējam;
- solidārās atbildības un uzticamības pārbaudes pienākumu noteikšanai jābūt ar primāru mērķi aizsargāt darbinieku, savukārt mērķis apkarot krāpšanu nodokļu jomā nav pietiekams, lai attaisnotu pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumu.

7. Secinājumi

Solidārās atbildības apakšuzņēmēju ķēdē mehānisms ļauj risināt situācijas, kad darbinieki vai citi kreditori (piemēram, valsts institūcijas) nevar saņemt viņiem pienākošos parādu no konkrēta uzņēmuma, ļaujot kreditoriem vērsties pie finansiāli stiprākās puses, ja viņa tiešais parādnieks (darba devējs) nevar vai negrib izpildīt prasības.

³⁵ Lieta C-433/04 *Eiropas Kopienas Komisija pret Beļģijas Karalisti* [37], [42]. Skat: Study on the protection of workers' rights in subcontracting processes in the European Union. p.43.

Tas paredz, ka kreditors var pieprasīt parāda samaksu no visiem vai jebkura no ķēdes dalībniekiem. Savukārt, ja viens parādnieks izpilda visu saistību, tas atbrīvo otru parādnieku no viņa saistības.

Tiesību akti Latvijā paredz iespējas vienoties par solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē, taču praksē vienošanās par solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdēs netiek slēgtas. Obligāta solidārā atbildība apakšuzņēmēju ķēdē ir paredzēta tikai saistībā ar personas, kurai nav tiesību uzturēties Latvijas Republikā, nodarbināšanu.

Direktīvas 2014/67/ES 12.panta ieviešana līdz ar to ir lieliska iespēja ieviest obligāto solidāro atbildību apakšuzņēmēju ķēdē Latvijā, tādējādi veicinot darbinieku iespējas efektīvāk aizstāvēt savas tiesības.

Ir jāpievērš uzmanība, ka Direktīvas 2014/67/ES 12.pants paredz solidārās atbildības noteikšanu pēc obligātām konsultācijām ar sociālajiem partneriem. Tas nozīmē, ka LBAS un tās dalīborganizācijām, kuras skar izaicinājumi saistībā ar apakšuzņēmēju ķēdēm (piemēram, ražošanas, būvniecības, transporta nozares) ir jābūt gatavām un jānodrošina pietiekama kapacitāte dalībai Direktīvas 2014/67/ES normu ieviešanas procesā.

Tāpat ir būtiski, ka Direktīvas 2014/67/ES 12.pants paredz atbildību tikai vienā ķēdes posmā, proti, starp uzņēmēju (kas arī var būt apakšuzņēmējs) un tā apakšuzņēmēju, kā arī paredz iespējas izvairīties no solidārās atbildības, ja ir veiktas iepriekšējas atbildības pārbaudes. Tas nozīmē, ka sociālajiem partneriem Latvijā ir jādefinē iepriekšējas atbildības pārbaudes un preventīvos pasākumus.

Tam par pamatu var izmantot minēto dalībvalstu piemērus, kā arī Latvijā pastāvošo praksi vai iespējas, piemēram, *Publisko iepirkumu likuma* 20.pantā paredzētos pasākumus caurspīdīguma nodrošināšanai (pienākumu uzrādīt visus apakšuzņēmējus, pārbaudot to tiesisko statusu), pienākumu pārbaudīt, vai apakšuzņēmējs nav izslēgts no PVN reģistra, pienākumu saņemt Valsts ieņēmumu dienesta un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras apstiprinājumu par apakšuzņēmēja nodokļu un obligāto sociālo apdrošināšanas iemaksu parādu neesamību, pienākumu pieprasīt ikmēneša apstiprinājumus par atlīdzības izmaksu

(pārskaitīšanu) nodarbinātajiem, kā arī pienākumu veikt pārbaudes atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta ieteikumiem darījuma partnera un darījuma riska novērtēšanai.³⁶ Būvniecības nozarē tas var ietvert pienākumu izvēlēties apakšuzņēmēju no Būvkomersantu klasifikatorā reģistrētajiem uzņēmumiem.

Definējot iepriekšējas uzticamības pārbaudes, ir būtiski novērst to, lai šādas pārbaudes tiek paredzētas kā formālas pārbaudes. Šādu pārbaūžu veikšanā ir skaidri jānosaka uzņēmumu pienākumi, kā arī sagaidāmais rezultāts.

Papildus LBAS un tās dalīborganizācijām, atsaucoties uz iepriekš minēto EST spriedumu lietā C-60/03, jācenšas izmantot iespēja paredzēt stingrākus nosacījumus, piemēram, nosakot solidāro atbildību ne tikai vienā posmā, bet visā apakšuzņēmēju ķēdē un skaidri paredzēt solidāro atbildību attiecībā uz visām nozarēm, ne tikai būvniecības nozarē, uz kuru primāri fokusējas Direktīvas 2014/67/ES 12.pants.

N.Mickeviča
30.04.2015.

³⁶ Latvijas Republikas Valsts ieņēmumu dienests. Informatīvais materiāls. Valsts ieņēmumu dienesta ieteikumi darījuma partnera un darījuma riska novērtēšanai.
Pieejams: https://www.vid.gov.lv/dokumenti/tiesibu_akti/vid%20vadlinijas/vid%20ieteikumi_21032014.pdf.